

מבט על, גיליון 453, 8 באוגוסט 2013

הזירה הפלסטינית – השיח המדיני מנותק מהשיח הציבורי ברשתות החברתיות שלוש ישויות נפרדות: עזה, הגדה המערבית ומזרח ירושלים

אודי דקל ואורית פרלוב

מסמך זה מציג את הלכי הרוח בקרב החברה האזרחית הפלסטינית כפי שבאים לידי ביטוי ברשתות החברתיות הפלסטיניות. ברקע, חידוש המשא ומתן בין ישראל לנציגי הרשות הפלסטינית, אשר אינו זוכה להתייחסות משמעותית ברשתות אלא לכמה הפגנות נגד חידושו.

כשליש מכלל החברה הפלסטינית גולשים כיום ברשתות החברתיות באופן פעיל. במה זו הפכה להיות פלטפורמה לשיח פלסטיני פתוח ופורח, אשר מסייע בהבנת תהליכים בתוך החברה הפלסטינית בעזה, בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. השיח ברשתות החברתיות מבטא את היחס לחמאס ולרשות הפלסטינית, העיסוק במרכיבי הזהות, העימותים הפנימיים, היחסים בין האזרחים למנהיגים, המצב הכלכלי והשפעת השינויים האזוריים.

למרות שהחברה הפלסטינית נתפסת לעיתים כמקשה אחת, בפועל ניתן להצביע על מגמות פיצול ובידול - עזה, הגדה מערבית ומזרח ירושלים - מתקיימות כישויות שונות ונפרדות. הזהות היא זהות פלסטינית, אך המציאות בשטח מכתובה התמקדות בתחומי עניין ועיסוק שונים לחלוטין, כך שאין כמעט נושאי שיח משותפים לאוכלוסיות שלושת האזורים - עזה מכוונת ומושפעת מהאירועים במצרים; תושבי מזרח ירושלים הערביים מתנהלים בהקשר הישראלי, קשורים ומושפעים מהשיח בקרב ערביי ישראל וכמעט ולא מתעניינים בשיח בגדה המערבית ובעזה; בגדה המערבית מכוונים ומושפעים מהנעשה בירדן, בתחומי הפוליטיקה, הכלכלה והחברה. "האביב הערבי", תהליכי האסלאמיזציה והדמוקרטיזציה, הדרישה לצדק, לזכויות ולחירויות השפיעו באופן שונה לחלוטין על שלושת הישויות.

עזה - מצרים: הנהגת חמאס בחרה צד במאבק הפוליטי הפנימי במצרים וכעת עזה משלמת את המחיר.
עם עליית האחים המוסלמים לשלטון, בחרה הנהגת החמאס לתמוך באופן מוחלט ופומבי בתנועת האחים המוסלמים. הדבר הוביל להתנתקות מסוריה, מחזבאללה ומאיראן, וליצירת תלות מוחלטת של תנועת חמאס בפטרון המצרי. נפילת משטר האחים המוסלמים והדחתו של הנשיא מחמד מורסי הנחיתה מכת מחץ על החמאס ואת המחיר הכבד משלמים תושבי עזה. במאבק הפנים מצרי, עולה ביקורת נוקבת כלפי החמאס מצד שלושת השחקנים המתנגדים לאחים המוסלמים - הצבא, המהפכנים והרחוב. הם מבקרים את חוצפת מעורבות החמאס בנעשה בתוך מצרים וכתוצאה מכך התפוגגו תחושות אהדה ותמיכה בתושבי עזה. הפעילות הביטחונית של צבא מצרים נגד המנהרות וגורמי הטרור בסיני, הנשענים על התשתית של עזה, זוכה לגיבוי מלא מצד אזרחי מצרים. בנוסף, אחת הסיבות המוצהרות למעצרו של הנשיא המודח מורסי היא שיתוף הפעולה עם חמאס (נטען שהארגון העזתי סייע לשחרורו מהכלא במהלך המהפכה בינואר 2011). רבים ברשתות החברתיות מאשימים את החמאס בערעור המצב הביטחוני בסיני ובהרג החיילים ואנשי הביטחון. רבים מהגולשים במצרים ברשתות החברתיות מכנים את חמאס, ארגון טרור. ישנה אף קריאה ברורה להחמיר ולהגביר את הפעילות נגד הטרוריסטים גם במחיר של סגירת מעבר רפיח, הפסקת אספקת הדלק, הכסף והאוכל. בפעם הראשונה ניתן למצוא עידוד לפעילות של צבא מצרים בעומק עזה נגד הטרוריסטים אשר מגיעים מהרצועה לסיני ואף פועלים בה. כמו כן, יש המכנים ברשתות את התהליך שעוברת כעת תנועת האחים המוסלמים המצרית "חמאסיזציה". זאת משום שהאחים המוסלמים במצרים משתמשים במינוחי ג'יהאד - 'המוקאוומה' ו-'המיליטריזציה' - ומסגלים לעצמם דפוסי התנהלות דומים לאלה של חמאס בעזה. באופן מפתיע, רבים ברשתות החברתיות בעזה מסירים את תמיכתם בפומבי מתנועת החמאס, יוצאים באופן גלוי נגד תנועת האחים המוסלמים ותומכים באופן מוחלט במהפכנים במצרים. העזתים אף מבקשים מהמצרים לא להעניש את עזה עונש קולקטיבי ומבקשים להבהיר שהם לא האויב של מצרים.

הזירה הפלסטינית – השיח המדיני מנותק מהשיח הציבורי ברשתות החברתיות

שלוש ישויות נפרדות: עזה, הגדה המערבית ומזרח ירושלים

מבט על, גיליון 453, 8 באוגוסט 2013

מאת: אודי דקל ואורית פרלוב

תושבי מזרח ירושלים הערביים: נתפסים בעיני הפלסטינים, תושבי עזה והגדה המערבית, כבוגדים, תחת הטענה שהם מזדהים יותר עם ישראל מאשר עם אחיהם הפלסטינים. את רוב הצעירים הערביים, תושבי מזרח ירושלים, מעסיקות הבעיות והזכויות של ערביי ישראל: ייחוד ירושלים, אי מתן היתרים לבנייה, חרם סחורות של ההתנחלויות ואף הזדהות עם בעיית הבדואים בנגב. לצד הניכור והשסע שהולך וגדל בינם לבין תושבי הגדה ועזה, ניתן לאפיין תהליך של רדיקליזציה ואסלאמיזציה, שדומה מאוד באופיו למתרחש בקרב הנהגת התנועה האסלאמית של ערביי ישראל. לפי השיח ברשת, במקביל להיטמעות של אוכלוסיית מזרח ירושלים הערבית בקרב ערביי ישראל, ניתן לראות הקצנה ונהייה אחרי סיסמאות אסלאמיות. עדות אחרונה לכך ניתן היה למצוא בדרשות יום השישי במסגד אל-אקצא אשר קראו באופן פומבי לתמיכה במורסי, לצד קריאות גנאי נגד צבא מצרים. אלו, לא זכו לגינוי או להתייחסות מצד נשיא הרשות הפלסטינית, עבאס.

הפלסטינים תושבי הגדה המערבית אינם מאמינים ב"אביב הערבי", אדישים לתהליך מדיני ופוזלים לעבר ירדן. למרות ביטויים של היעדר לגיטימציה כלפי נשיא הרשות הפלסטינית, עבאס, וביקורת גוברת נגד השחיתות של הנהגת הפת"ח, רוב הציבור בגדה נהנה מהשקט ומהשגשוג הכלכלי היחסי. בהשפעת התהליכים בירדן, גם בגדה המערבית קיים החשש, כי הדמוקרטיזציה הערבית תוביל לשפיכות דמים ואף לכדי מלחמת אחים. רווחת הערכה, כי באין הנהגה ליברלית וחילונית מאורגנת, קיים סיכוי סביר שהאסלאם הפוליטי יתפוס (גם אם לתקופה מוגבלת) את השלטון במקום ההנהגה הנוכחית. החברה הפלסטינית אינה ששה לשלם כעת את המחיר הנדרש ולו רק לתקופת המעבר. עם זאת, הרחוב הפלסטיני מודע לכוחו ונוטה להפעיל קבוצות לחץ על ההנהגה במידה ונדרש לכך. הלכי הרוח בירדן זולגים לגדה המערבית, כפי שניתן היה לראות באוגוסט 2012 – לעליית מחירי גז ודלק בירדן הייתה השפעה ישירה על הגדה המערבית וכמו בירדן, הרחוב הפלסטיני בגדה הפגין נגד עליות המחירים.

המשותף לשלושת הישויות: שלילת ההנהגות הקיימות, דאגה מעליות מחירים ואי-ויתור על זכות השיבה. למרות הניתוק המתמשך והתגבשות של זהויות שונות בין אוכלוסיות שלוש האזורים, קיימים עדיין, לפחות בשיח החברתי, שני נושאים ברורים המשותפים לפלסטינים בעזה, בגדה המערבית ובמזרח ירושלים והם:

- א. עמדה השוללת כל לגיטימציה כלפי הנהגות החמאס והפת"ח. לפיכך, כל החלטה מדינית-לאומית אשר תתקבל על ידי ההנהגות הללו תחשב בעיני הציבור הפלסטיני כלא לגיטימית.
- ב. התנגדות לויתור של ההנהגות על זכות השיבה במסגרת המשא ומתן. בשלושת הישויות, הויתור על מימוש זכות השיבה נחשב בגדר טאבו, בעיקר בקרב החברה הפלסטינית הצעירה (60% מתחת לגיל 30), אשר אינה מכירה במדינת ישראל כמדינה יהודית. כל הסכם בו תוותר ההנהגה הפלסטינית על זכות השיבה תתקל בתגובה חריפה, ויתקבל כפגיעה בצדק החברתי וגם הפרת זכויות האזרחי.

לסיכום, בניגוד לציפיות, השיח העיקרי ברשתות החברתיות הפלסטיניות אינו ממוקד בחידוש התהליך המדיני, אלא בבעיות היסוד של האוכלוסיות. ניתן לאפיין התפתחות של שלוש ישויות נפרדות, המוכוונות למדינות השכנות – רצועת עזה למצרים, הגדה המערבית לירדן, מזרח ירושלים לישראל.

הנהגות החמאס בעזה והרשות הפלסטינית בגדה המערבית מאבדות את הלגיטימיות שלהן בעיני האוכלוסייה הפלסטינית; הן אינן עונות לצרכי ולרחשי הציבור ומדיניותן אינה זוכה לתמיכת הציבור. מחמוד עבאס, נשיא הרשות הפלסטינית, אינו מקבל כל תמיכה מצד הציבור הפלסטיני לחידוש התהליך המדיני והתפיסה הרווחת שהוא מונע על ידי אינטרסים זרים ולא לשם קידום תנאי החיים של האוכלוסייה הפלסטינית.

יודגש כי כמעט ולא קיים ברשתות החברתיות שיח ההתנגדות האלימה (המוקוומה) והקריאה לטרור כלפי ישראל. החברה הפלסטינית הצעירה דוגלת במאבק חברתי, על צדק וזכויות אזרחיות, ולא מן ההכרח באמצעות דרכים אלימות.